

13. Лист Є. Тимченка до В. Гнатюка. Варшава, 15.02.1914 // ЛННБ. Від. рукописів. — Ф. 34, спр. 552. — Арк. 29—30.
14. Лист С. Смаль-Стоцького до В. Гнатюка. Фрайштадт, 08.05.1917 // ЛННБ. Від. рукописів. — Ф. 34 (Гнатюк В.), спр. 519, п. 22. — Арк. 4.
15. *Луців Л.* Академік проф. д-р Степан Смаль-Стоцький / Д-р Лука Луців / Доповіді Наукового товариства Шевченка в ЗДА. — Нью-Йорк, 1959. — № 11. — 24 с.
16. Під колоніальним гнітом: Північна Буковина у другій пол. XIX на поч. XX ст. : док. і матеріали / упоряд.: Ботушанський В. М. та ін. — Ужгород : Карпати, 1986. — С. 185.
17. *Радянин.* З далеких берегів (Розмови з видатними діячами в Європі спеціально для «Свободи») / Радянин // Свобода. — 1922. — Ч. 49. — С. 2.
18. *Смаль-Стоцький С.* Не забувайте! / Степан Смаль-Стоцький // Рідний край. — 1929. — Ч. 15. — С. 2—3.
19. *Смаль-Стоцький С.* Політика реальна / Степан Смаль-Стоцький // Буковина. — 1896. — Ч. 53—88.
20. *Смаль-Стоцький С.* Розвиток поглядів про сем'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення / Степан Смаль-Стоцький. — Прага, 1927. — С. 33.
21. Смаль-Стоцький Степан // Буковинський православний календар на рік звичайний 1894. — С. 49.
22. Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж. / уклад.: М. М. Романюк, М. В. Галушко, Л. В. Сніцарчук ; відп. ред. Л. В. Сніцарчук. — Л., 2007. — Т. 1 : 1812—1890. — С. 323—329.
23. *Франко І.* Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / написав Іван Франко. — Л., 1910. — С. 212.
24. Центральний державний архів громадських об'єднань України. — Ф. 269, оп. 2, спр. 242. — Арк. 148—148зв.

Христина Храмович

«ЖИВЕМО НА ДОСВІТКУ НОВОЇ ДОБИ»:
 АРТИМ ХОМИК ТА ЙОГО ПУБЛІКАЦІЇ У ЖУРНАЛІ
 «НА ПЕРЕЛОМІ» (Відень, 1920)

Простежено життєвий шлях Артима Хомика та проаналізовано творчий доробок українського публіциста, збережений на сторінках часопису «На переломі» (Відень, 1920).

***Ключові слова:** Артим Хомик, Відень, «На переломі», філософська публіцистика.*

Прослежен жизненный путь Артыма Хомыка и проанализировано творческое наследие украинского публициста, сохраненное на страницах журнала «На переломі» (Вена, 1920).

Ключевые слова: Артым Хомык, Вена, «На переломі», философская публицистика.

The vital way of Artym Khomyk has been traced and creative legacy of the Ukrainian publicist, preserved on the pages of the magazine «Na perelomi» [«On a break»] (Vienna, 1920) has been analysed.

Key words: Artym Khomyk, Vienna, «Na perelomi», philosophical publicism.

Публікації Артима Хомика, ім'я якого невідоме не лише широкому загалу, а й у колах дослідників пресознавства, а журналістський доробок не вивчався і досі не введений у науковий обіг, дають можливість поглянути на непрості процеси міжособистісних, міжнародних та міждержавних взаємин. Саме ці взаємини визначають розвиток сучасного суспільства, тож актуальним є дослідження творчої спадщини публіциста.

«В історії нашої журналістики він займав оригінальне місце, як публіцист першорядної здібності і письменницького хисту», — відзначав М. Шаповал [16, с. 5]. «Самотник, журналіст-філософ, спартанськи простий і демократичний в житті і звичках, він леліяв одну мрію — відродження свого народу. Без надій на особисте щастя, з скепсісом що-до принад життя, він хотів цих принад для великого майже бездушного національного колективу і здібний був на жертви для його. Безсеребреник і криштално-чесний, безпретенсійний — він дуже хвилювався, і ніяковів, коли щось похвалити з його праці: або статейку або обрахунок виємки землі під залізницю. Величезна ерудиція і освіченість ні крихти не перешкоджала йому сімпатично і просто єднатися з селянами і москалями, до яких ставився добре і тому здобув їхню сімпатію» [16, с. 12].

А. Хомик народився 12 червня 1878 р.* у с. Нижчі Луб'янки на Збаражчині в сім'ї сільського маляра Якова Прохоровича Хоми-

---

* Поширеною є інформація, що А. Хомик народився 1881 р. Її подають, зокрема, такі видання: Енциклопедія Українознавства : слов. частина : перевид. в Україні. — Т. 10. — Л., 2000. — С. 3624; Українська журналістика в іменах. — Л., 2005. — Вип. 12. — С. 449; Л., 2013. — Вип. 20. — С. 611; Хомик А. Всесильний долар / упоряд., вступ. ст. і прим. Ніни Калениченко. — К. : Дніпро, 1990. — С. 4, 7. П. Гуцал стверджує, що вона не відповідає дійсності.

ка [3; 8; 10]. Упродовж 1889—1897 рр. був учнем Бережанської гімназії [8; 14].

Навчався на філософському факультеті Львівського університету. Брав активну участь у духовному житті української академічної громади, дискусіях на літературні, політичні, суспільні теми у середовищі львівської студентської молоді, відзначався іронічним і саркастичним сприйняттям дійсності.

Від 1903 р. А. Хомик деякий час обіймав посаду вихователя в учнівській бурсі в Перемишлі (тепер — Польща), згодом викладав у гімназії в Золочеві (тепер — районний центр Львівської обл.). До 1912 р. був управителем заснованої М. Петрицьким української приватної шестикласної гімназії у м. Копичинці [11].

Поєднував педагогічну працю з журналістикою. У «Літературно-Науковому Вістнику» опублікував цикл нарисів п. н. «Всесильний доляр», які викликали сенсацію своєю оригінальністю. Друкував твори у часописі «Українська Хата» (Київ, 1909—1914) [13, с. 326], був активним автором «Українського Голосу» (Вінніпег, 1910—1939, продовж.) [13, с. 406].

Улітку 1914 р. А. Хомик поїхав на канікули у підросійську Україну у справах співпраці з журналом «Українська Хата» та видання своїх творів. Водночас «мандрував і приглядався до улюбленого об'єкту — українського народу». Тут його застала Перша світова війна. Не маючи змоги повернутися до Галичини, був заарештований як «підданий воюючої ворожої держави» і доправлений у м. Севськ (тепер — Брянської обл., Російська Федерація), однак стараннями М. Шаповала залишився «на волі, під пильним доглядом поліції», відпущений «на поруку» без права виїзду. Жив у Хінельських лісах (на межі Чернігівської та Орловської губерній Російської держави), працював на посаді «лісового практиканта», а через півтора року, вивчивши теорію і практику лісової справи, став помічником лісничого з «доброю платнею, помешканням і всякими вигодами» [16, с. 8]. Охоче спілкувався А. Хомик із російськими селянами і робітниками, а також із привезеними навесні 1916 р. полоненими угорцями, хорватами та ін. Читав російську літературу і газети — драгувався з їх брехливості. Тішило його пізнання «московської народної психології», обурювало ставлення російських офіційних та інтелігентських кіл до українства. В архівах М. Шаповала

зберігалося кілька написаних з цього приводу їдко-іронічних листів А. Хомика «до ... Мілюкова і т. п.» [16, с. 12].

Після Лютневої революції 1917 р. переїхав до Києва. Був редактором видавництва «Вернигора», співпрацював із часописами «Українська Республіка» (Київ, 1917), «Відродження» (Київ, 1918), «Вільне життя» (Одеса, 1918) [5]. Викладав у Київському українському народному університеті [6].

Наприкінці 1918 р. А. Хомик був заарештований гетьманцями, сидів у тюрмі «Косий капонір». Від розстрілу його врятував вступ до Києва військ С. Петлюри.

У січні 1919 р. А. Хомик як «журналіст, знавець мов і європеєць» (володів німецькою, французькою, латинською, польською, англійською та російською мовами) призначений кореспондентом дипломатичної місії УНР на Паризькій мирній конференції. Прибувши до Відня, він, як і багато інших членів місії, не отримав французької візи і залишився у столиці Австрії. Тут пройшов останній період життя і творчості публіциста [16, с. 13].

А. Хомик співпрацював із часописами «Воля» (Відень, 1919—1921), «На переломі» (Відень, 1920), «Сміх» (Відень, 1920), «L'Europe Orientale» (Париж, 1919—1920) [1]. Друкувався також під псевдонімами і криптонімами: Жабченко А., Яковенко, Яковенко А., Spectator, А. Х. [4]. Був одним із засновників та членом управи Союзу українських журналістів і письменників (СУЖіП), часто брав участь у дискусіях на його літературних вечорах [2].

Закінчив свій життєвий шлях у Відні 10 березня 1921 р. [7].

Наступного року у видавництві «Чайка» вийшла впорядкована і зредагована друзями збірка творів А. Хомика п. н. «Всесильний доляр і інші новелі», залишивши невмирущу пам'ять про автора.

Надзвичайна ерудиція, знання в галузі природничих і суспільних наук втілилися у філософські глибоких творах публіциста, наповнених роздумами про актуальні проблеми людського буття, соціальні процеси, історію окремих народів і людства загалом. М. Шаповал охарактеризував А. Хомика як людину, варту пошани, і «непересічного громадянина». Г. Хоткевич у статті «Камні отмечаєміє» відзначив: «...те, що він дав, звучить так оригінально і... сучасно», що заслуговує на увагу [15]. Можемо додати, що є воно актуальним і зараз.

Приязні взаємини Олександра Олеся з А. Хомиком Надія Су-ровцова назвала світлою смугою у «віденському житті» поета [12]. Саме в цей період О. Олесь заснував і редагував журнал політики, літератури та мистецтва «На переломі». До видавання часопису активно долучився й А. Хомик.

Як зазначено у вступній статті «Від редакції» (ч. 1), це був час надзвичайно скрутних обставин для України й українського народу, коли жорстока політика «паризьких» можновладців «до решти руйнувала і так уже зруйнований війною світ», час завзятої боротьби двох принципів: свободи і неволі, коли «наш цілий народ, оці сірі, безіменні герої» віддавали своє життя за ідею свободи, добра і правди, за ідею миру між народами. Журнал прагнув згуртувати українських політиків, вчених, письменників — «всі найкращі літературні і публіцистичні сили», щоб допомогти їм подолати зневіру і песимізм, вселити віру в політичне і духовне національне відродження та в можливість українського народу у спільній творчій праці прилучитися до відбудови «розваленого світу» на засадах рівноправного співробітництва і гуманізму. Свою частку у цей процес вніс і А. Хомик.

У журналі «На переломі» вміщено вісім його публікацій: статті «На досвітку нової доби» (ч. 1) та «Шевченко і революція» (ч. 2), огляди міжнародної політики, надруковані під псевдонімом *Spectator* [9] (ч. 1—4/5), а також початок роману «Титан»* (ч. 3, 4/5).

Стаття «На досвітку нової доби» присвячена аналізу результатів Першої світової війни, її причин і наслідків. Війна, відзначав А. Хомик, забравши мільйони найбільш продуктивних людських життів, залишивши безліч калік та інвалідів, зруйнувала також довоєнну промисловість і довоєнний уклад життя, старий політичний, економічний, навіть культурний апарат та занурила Європу в хаос. Однак, наголошував він, віддаючи належне спричиненим війною втратам та будучи переконаними пацифістами, все ж мусимо минулу війну вважати «досвітком нової доби», кращої, більш розвинутої, ніж попередня, що війною безповоротно закінчилася.

---

* «Ночами писав роман під назвою “Титан”... На жаль, не скінчив цієї праці (через прихід революції). Я й досі пригадую собі де-які хвилюючі сторінки з сповіді “Титана”» [16, с. 12—13].

Причиною війни публіцист вважав несправедливий соціальний і політичний устрій, що базувався на становому й національному поділі, при якому існували стани та народи привілейовані і безправні. Такий лад опирався на експлуатації певного стану чи народу іншим. При цьому, відзначав А. Хомик, народи-пани мали свою «панську» егоїстичну мораль, народи-раби — рабську, плазуючу мораль. Ця рабська психологія і рабська мораль, наголошував публіцист, підтримувалися глибоко вкоріненою вірою у тривалість та незмінність існуючого ладу, в його легітимність.

Характеризуючи українсько-російські взаємини, А. Хомик навів факти поневолення українського народу «московським імперіалізмом», а також акцентував їх відмінне сприйняття різними верствами українства: удаване захоплення ««свідомих» Українців» з «Українського Клубу» влаштованим на вулицях Києва «етнографічним маскарадом» та щиру радість пересічних українців за дозвіл на аматорську виставу чи дитячу «йолку» з українськими піснями. Поряд із цим відзначив публіцист швидке зростання національної свідомості українців, викликане революційними подіями 1917 р. у Росії, сформування національної ідеї — повної політичної, культурної й економічної суверенності України.

Щодо проблеми українсько-польських взаємин, то А. Хомик акцентував можливість порозуміння між польським та українським народами лише за умови, що польський народ прийме без застережень нові принципи міжнародного права, на підставі яких «не сміється накидати чужої волі народів».

Подальший розвиток людства А. Хомик передбачав у напрямі реалізації ідеї інтернаціональної справедливості, коли питання національного поневолення, базованого на національному егоїзмі і «національному інтересі», поступово зникатимуть з політичного лексикону. Він припускав, що цей час міжнародного братерства і співпраці може настати швидше, ніж «дехто думає», однак не виключав можливості і такого розгортання подій, яке призведе до ще більшої матеріальної руїни ніж та, яку принесла Перша світова війна. Віддаючи належне матеріальним багатствам, А. Хомик вважав їх незрівнянно менш цінними для людини за вартості духовні. Тому й наголошував, що навіть у випадку, коли матеріальні багатства будуть знищені дощенту, із цієї руїни неодмінно постане нове

життя народів, засноване на демократичних принципах та духовних цінностях, оскільки «вартостей духа ніхто знищити не в силі» (Ч. 1. — С. 8). І з їхньою допомогою, акцентував публіцист, віднайде людство втрачені й зруйновані матеріальні багатства.

Стаття «Шевченко і революція» відкриває друге число часопису «На переломі», датоване 10 березня, і присвячується річниці революційних подій 1917 р. у Росії. У публікації автор провів паралель між життям людини і народу, порівнявши «многострадальне життя Тараса і многострадальне життя народів, що стогнали в московський тюрмі... застеляли поля бойовищ в безлічі імперіалістичних царських воєн» (с. 1). Тараса Шевченка, який у часи «найстрашнішої миколаївської реакції» мав сміливість кинути запальне слово протесту, вважав А. Хомик першим з-поміж тих, хто завдав смертельного удару монархічній, імперіалістичній системі, найвидатнішою постаттю серед великої сім'ї борців за право бути людьми, за ідеали правди, справедливості, гуманізму. Публіцист розкрив вселюдське значення Шевченкової поезії, велич і могутність його особистості.

Характеризуючи тогочасне суспільство, А. Хомик акцентував соціальний контраст — нужденні, обідрані хати «земельного пролетаріату», з лона якого вийшов Шевченко, та високі палаци чужинців або «національних дезертерів», які «обсіли великий народ і довгі роки висмоктували всі його життєві соки» (с. 2). Він також підкреслив, що в обідраних і кривобоких хатах, подібних до хати Шевченка, жили тільки фізичні раби — кріпаки, котрі, однак, не забули, що були колись вільними. У високих палацах жили люди фізично вільні, але моральні раби — «дегенерати, котрі поклонялись неправді, гнобили слабшого і гнули спину перед сильнішим» (с. 3). Із своєї кривобокої обідраної хати, наголосив публіцист, виніс Шевченко почуття особистої гідності і людського достоїнства, яких так бракувало «сальоновим лвам і лвицям». Він, людина м'яка і ніжна, мріяв про той час, коли «царя до ката поведуть». Царя справді повели до ката, відзначив А. Хомик, а Шевченкові поставлено пам'ятник у Москві. Тож могутнього царя, пана життя і смерті мільйонів, поборов кріпак силою свого духа.

Аналізуючи творчість поета, А. Хомик звернув увагу на те, що літературні критики коментували її здебільшого не зовсім вір-

но. «Одні робили з його святця-церковника, щоби притягти... на клерикальну службу, другі навпаки малювали його, як атеїста-богохульника, треті робили з його партійного діяча, борця за здійснення на пр. соціал-демократичної чи навіть соціал-революційної програми» (с. 5). Кожний намагався звукити Шевченка, приоздобити його «чи то попівським клобуком, чи то фригійською шапкою». Однак Шевченко, наголосив публіцист, — особистість занадто визначна і яскрава, щоби її можна було зміряти мірилом якої-небудь партійної програми. І саме тому, що критики Шевченка переважно належали до тієї чи іншої партійної групи або гуртка, їхні коментарі не могли бути об'єктивними, тож замість висвітлювати глибину Шевченкової поезії, її завуальовували. Найбільш правдиво, на думку А. Хомика, коментувало поетову творчість «кривавими буквами» революції і громадянської війни саме життя. Гостра криза, яку переживали у той час український народ і цілий світ, підтверджувала її актуальність. Силу Шевченкових творів вбачав публіцист у їх правдивості, безсмертності — у тому, що ідеали, за які боровся поет, ще не здійснилися.

У статті висловлено думку, що Шевченкова поезія, як і революція, має своє першоджерело у всесвіті, тож обидві є незглибимі, бездонні.

Огляди міжнародної політики вміщувалися у кожному числі часопису і були присвячені аналізу важливих і злободенних проблем облаштування повоєнного світу.

Автор наголосив, що хоча формально питання післявоєнного устрою світу мали вирішуватися на основі т. зв. «14 пунктів президента Вільсона», тобто декларувалися принцип самовизначення народів, створення більш справедливого і демократичного ладу, однак таємні домовленості між союзниками, зокрема Лондонський договір 1915 р., постійно впливали на формулювання умов повоєнного світового порядку, і Паризька мирна конференція неспроможна була розв'язати ці міжнародні проблеми.

А. Хомик відзначив, що ті ж сили, які робили спроби укласти «мир порозуміння», самі ж і зав'язували «чортівську петлю війни» і кожна з воюючих держав сподівалася отримати в результаті якусь вигоду. На його думку, політична криза, яка призвела до Першої світової війни, була наслідком загарбницької політики тодішніх правителів європейських держав.

Публіцист порушив також питання видачі та покарання винуватців війни, однак вважав, що у світлі складних суспільно-політичних обставин його вирішення виглядало фарсом, оскільки справжні винуватці війни, «Берхтольд і Вільгельм II, сиділи собі преспокійно» в нейтральних країнах і відпочивали «по трудах» (Ч. 1. — С. 32).

На історичних прикладах А. Хомик пояснював сформульовану ним тезу: «*Si vis bellum, para pacem*» [«Хочеш війни, готуйся до миру»], наголосивши, що завойовники завжди теоретично були найбільшими пацифістами, — писали дуже багато «мирних нот». Вони, переконував публіцист, надуживали поняттям миру задля своїх егоїстичних інтересів, воєнних цілей. Їхні мирні ноти — це лише стратегічні засоби для досягнення військового успіху: «...для стратегічного остаточного успіху необхідна не тільки стратегічна офензива, котра нищить тільки матеріальні сили противника. Потрібна ще до того м и р н а о ф е н з и в а (виділення тут і далі А. Хомика. — *X. X.*), яка вибиває противника з м о р а л ь н и х п о з и ц і й» (Ч. 2. — С. 35). На думку А. Хомика, мирну офензивну тактику дуже добре розуміли більшовицькі провідники і з її допомогою значно більшою мірою розвалювали ворожі фронти, ніж своєю Червоною армією.

Важливим вважав автор розв'язання українського питання, акцентувавши необхідність для його вирішення спиратися на власні національні сили і одночасно шукати підтримки міжнародної демократії.

«Вже тепер бачимо, — писав публіцист 1920 р., — що поділ Європи на штучно створені держави не дасться утримати. Ні одна з новостворених держав, ні Югославія, ні Польща, ні Австро-Німеччина, ні Чехо-Словаччина не можуть бути трівкими в тих межах, як їх назначила парижська мирова конференція. Поділ нації на стаї взаємно себе гризучих вовків не може бути трівким» (Ч. 2. — С. 37—38).

А. Хомик подав своє бачення майбутнього світового порядку, який повинен полягати в тому, що всі політичні питання мають вирішуватися відкрито і зрозуміло, «на очах всіх» і відповідати інтересам усіх. Національні інтереси кожної нації зокрема мусять з історичною необхідністю бути ідентичними міжнародним інтере-

сам, інтересам «людства в цілості» (Ч. 2. — С. 37). Він наголосив, що, тільки прийнявши це твердження за аксіому, можна впорядкувати і відбудувати світ, інакше анархія триватиме довго. Однак спочатку, відзначав публіцист, треба позбутися своїх історично успадкованих гріхів — «історичних» прав. Упорядкувати світ можна лише на принципі спільності національної культури, на принципі «етнографізму, а не історизму» (Ч. 2. — С. 38). Життя для націй дорожче, підсумував А. Хомик, ніж «мертва буква законів». Коли закони застаріли, то їх необхідно змінити, оскільки джерелом законів може бути тільки саме життя. Однак, констатував автор, кривавим шляхом — шляхом голоду, лихоліття і «морової зарази», шляхом смерті мільйонів — іде людство до світлої мети самовизначення народів та інтернаціональної справедливості.

А. Хомик критично оцінив роботу Паризької мирної конференції, яка, відзначивши невтішний стан європейської економіки, сподівалася оживити її за рахунок припинення війни на сході та відновлення торгових зносин з Росією. Він наголосив, що разом із політичним розпадом Російської імперії була зруйнована й її економічна структура, яка трималася на примусі та насиллі, однак Найвища рада конференції не врахувала цих нових політичних та економічних обставин: «Політичні економи Найвищої Ради пригадують собі, які були смачні “французькі” булки, випечені з “російської” муки, який солодкий і добрий був “російський” цукор, яка знаменита була “російська” кожа і вовна, і т. д., але цілком забувають це, що жандармський пястук і нагайка, які ці всі так гарні і добрі річі живосилом брали від трудящого люду, щоби заспокоїти витончені потреби західньо- і центрально-європейського міщанина, усунула загально-російська революція» (Ч. 3. — С. 41).

Вважаючи економіку і політику тісно пов'язаними між собою, А. Хомик висловив думку, що зосередження на економічній спроможності України може посприяти визнанню її політичної самостійності.

На думку автора, політика зволікання (кунктаторство), яку проводили уряди країн Антанти у розв'язанні питань миру і війни, вирішенні політичних та економічних проблем, викликала щораз більші заворушення і призвела до зміцнення, з одного боку, лівих, з іншого — правих монархічних течій, що мало фатальні наслідки,

викликавши руйнівну реакцію та розгул терору. «Сталось таке, що “білий” чи “чорний” реакційний чорт, хоче він того, чи не хоче працює в користь “червоного” большевицького чорта і навпаки» (Ч. 3. — С. 42).

Із змішаними почуттями, відзначав А. Хомик, спостерігала Західна Європа за «великою східньо-європейською драмою», яка відбувалася на Сході, «на безмежних просторах бувшої імперії». «Одні гляділи з острахом боючись, щоби східньо-європейський вулкан не засипав їх своїми продуктами революції та не погребав на віки їх упривілюваного становища», інші саме у східноєвропейській революції бачили «світло, що світить у темряві» (Ч. 4/5. — С. 72).

Автор акцентував також особливості розвитку революційних подій в історії поневолених націй, які ускладнювалися прагненням такої нації до політичного визволення, — вона мусила спочатку «наздогнати» політично самостійну націю, дозріти до саме соціальної революції.

У контексті тогочасних політичних подій — путчу Каппа (Wolfgang Kapp) і Лютвіца (Walther Freiherr von Lüttwitz) — А. Хомик провів аналогію між російською і німецькою революціями, відзначивши, що «революційний маятник з ліва на право і з права на ліво порушується з точністю фізичних законів» (Ч. 4/5. — С. 73), однак іншими є німецька тактика соціалістичних провідників та комбінація панування пролетаріату; ці відмінності пояснював різними політичними традиціями та неоднаковою соціальною структурою країн. Автор звернув увагу на те, що німецька революція дбала не стільки про зміну осіб при владі, як про зміну системи, тож наближала здійснення соціалістичного ладу.

У романі «Титан» порушено низку суспільних проблем, актуальних і для сучасного світу. А. Хомик вирізняв такі характерні риси тогочасного суспільства, як підлабузництво та брехливість журналістів, що виражалися, зокрема, у поширенні нешкідливої неправди. З іронією відзначено «гуманізм» «капіталістичних, “добрих” часів», який виявлявся в тому, що «спеціального кореспондента» за подання неправдивої інформації не карали, а заохочували доброю платнею.

Автор подав оригінальні філософські роздуми про людину в суспільстві, несправедливість і жорстокість існуючого ладу, по-

будованого на експлуатації. Цікавим є його нестандартний погляд на смерть: «Душа моя умре..., але матерія, з якої складається моє тіло — безсмертна... Моїм трупом годуватись будуть плакуча береза, зелені трави і пишні квіти, котрі купатись будуть в проміннях сонця, життєдавця...» (Ч. 3. — С. 16).

Аналізуючи різнобарвне, складне і багатогранне життя, публіцист наголосив прості, буденні речі, зокрема природну потребу у довірливих, ширих взаєминах, родинному теплі. У цьому контексті він виокремив проблему самотності людини в соціумі, акцентувавши такі її аспекти, як самотність, наприклад визначного вченого — людини, оточеної пишним багатством, показовою увагою і музейною повагою, та самотність нещасної знедоленої людини у байдужому чужому суспільстві. І підсумував: першу гнітить її відомість, другу — її нікчемність.

У творі порушено також тему т. зв. трудоголізму, коли відсутність доброзичливих і приязних особистих взаємин намагаються компенсувати надмірною виснажливою працею.

А. Хомик звернув увагу на суперечності тогочасного соціального устрою. З одного боку, він показав контраст між природою і цивілізацією, акцентувавши довершеність природи, її незвідану мудрість, простоту і нерозгадану таємницю, та безглуздя, ницість і лицемірство жорстокого й несправедливого суспільного ладу. Матеріальній розкоші, здобутій нечесним шляхом, протиставлено багатство незрівнянної природи з її могутньою радістю життя. З іншого — розкрив суперечності людського суспільства, де поруч існують багатство і бідність, чесність і підлість, розпушта і святість, в якому багато речей робиться напоказ, заради зміцнення політичного становища, де значно легше знайти піддєслівне слово, ніж привітну і щиру людину.

На прикладі великого міста А. Хомик виділив і влучно охарактеризував соціальні прошарки тогочасного суспільства — найбільш добірне, «сальонове» товариство, що має свій витончений, але блідий жаргон; толерантні дами; животаті ситі буржуї в ореолі своєї тупості й міщанського самовдоволення; інтелігентні пролетарі з блідими, «сухитничими передуховленими» обличчями; базарна публіка з глумливими поглядами, недоговорюваннями і «дотинками»;

робітники в заялжених «блжзах»; повї з безсоромними огнями в розпусних очах; нещасний, часами злочинний, люд з блїдими, виснаженими нуждою жїнками і рахітичними дїтьми. Він порушив також тему безпритульних дїтей — беззахисних невинних жертв існуючого «правопорядку» з його ліберальною етикою і способом життя, аморальністю, егоїзмом та безвідповідальністю. Звернув увагу публіцист і на проблеми українського села, яке не могло прогдувати усіх його жителів і викидало їх «на брук великого міста».

На переконання А. Хомика, людське життя — глибоке та мїнливе, і поряд із ненавистю, злобою, кривдою та приниженням існують співчуття і милосердя, людська любов, благородство, «скарб вічних сумнівів і вічних змагань до правди і краси...» (Ч. 4/5. — С. 13). Тож людство має все необхідне, щоб збудувати власними силами гармонійне суспільство: «Стильні музеї і церкви, високі палати багачів, обширні бібліотеки, в гору стрїляючі вежі, продукт праці поколінь — свїдки соціяльних рухів, документи національної творчости і її занепаду... неначе букви великої інтересної книги, коли хто вмїє її читати...» (Ч. 3. — С. 19).

Підсумовуючи, відзначимо, що значну частину творчої спадщини А. Хомика становить політична та філософська публіцистика. Її опрацювання дасть можливість знайти відповіді на злбоденні питання сьогдення, оскільки порушені у публікаціях проблеми є актуальними і нині, а висловлені А. Хомиком ідеї міжнародної співпраці поступово втілюються у життя. Однак і сьогдні, як і сто років тому, «людство трагічно бажає миру, але не може його ніяк здобути», бо все ще «занадто багато знаходиться в... душах слїдів старого думання» (Ч. 1. — С. 4). Успадковані від минулого старі грїхи імперіалїзму й людиноненависництва призводять до нових конфліктів, суспільно-економїчних та суспільно-полїтичних криз і нових воєн.

1. *Блавацький С.* Українська франкомовна періодика Європи доби національно-визвольних змагань: ідентифікація, систематизація, класифікація / Сергій Блавацький // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. — Л., 2013. — Вип. 3(21). — С. 103.
2. *Власенко В. М.* Союз українських журналістів і письменників у Відні: створення, мета і завдання [Електронний ресурс] / В. М. Власенко, І. В. Битюк. — Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/6933/1/Vlasenko,%20Bitiuk.pdf>.

3. *Гуцал П.* Знаний і незнаний Артим Хомик [Електронний ресурс] / Петро Гуцал // Вільне життя плюс. — 2001. — 20 січ. (№ 4). — Режим доступу: http://old.vilne.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3524:homyk&catid=33:krau&Itemid=38.
4. *Дей О. І.* Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.) / О. І. Дей. — К., 1969. — С. 49, 155, 409, 425, 545.
5. *Енциклопедія Сучасної України.* — 2005. — Т. 4. — С. 507, 546—547.
6. *Завальнюк О. М.* О. С. Грушевський і становлення національної університетської освіти в Україні (початок XX століття) [Електронний ресурс] / О. М. Завальнюк. — Режим доступу: www.history.org.ua/JournALL/xix/8/15.pdf.
7. *Лозинський М.* Памяти Артима Хомика [Електронний ресурс] / Михайло Лозинський // Свобода. — 1921. — 7 цвітня (ч. 81). — Режим доступу: https://archive.org/stream/Svoboda-1921-081/Svoboda-1921-081_djvu.txt.
8. *Музей книги* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.facebook.com/museumbooks>.
9. «На переломі»: словник літературознавчих термінів [Електронний ресурс] // Український літературний портал. — Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/info/dict/i17si.html>.
10. *Нижчі Луб'янки* [Електронний ресурс] // інтернет-видання «Терен» (Тернопільські експрес-новини). — Режим доступу: http://teren.in.ua/regions/nyzhchi_lubyanky.
11. Реабілітовані історією. Тернопільська область. Книга друга [Електронний ресурс] / упоряд.: Бажан О. Г., Гасай Є. О., Гуцал П. З. — Т. : ТзОВ “Терно-граф”, 2012. — 864 с., іл. — Режим доступу: <http://www.reabbit.org.ua/files/store/Ternopol.2.pdf>.
12. *Суровцова Н.* Думки та спогади про Олеся / Надія Суровцова // Слово і час. — 1990. — № 7. — С. 89.
13. *Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст. : іст.-бібліогр. дослідж.* — Л., 2011. — Т. 3: 1906—1910 рр. — С. 326, 406.
14. *Учні Бережанської гімназії* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.halychyna.ca/BZTOC/OCR003.pdf>, с. 77.
15. *Хоткевич Г.* Камні отметаєміє / Хоткевич Гнат // Українська Хага. — 1909. — № 10. — С. 528.
16. *Шаповал М.* Артим Хомик (Уривок із споминів) [Електронний ресурс] / Микита Шаповал // Всесильний доляр і інші новелі. — Київ ; Відень ; Львів : Чайка, 1922. — С. 5—19. — Режим доступу: <http://ua.bookzz.org/g/Хомик>.